

MAKALE Mİ RİSALE Mİ?
YA DA
- KOLAY TASAVVUFİ ŞERH MAKALELERİNE REDDİYE -

Özer Şenödeyici

Latin harflerine aktarılmamış bir Osmanlı edebî metni bulmanın oldukça zor olduğu günümüzde, klâsik şiir araştırmaları bu şiiri daha iyi anlamlandırabilmek adına neler yapılması gerektiğinin tartışıldığı bir noktaya ulaşmıştır. Ancak çalışmalarının merkezine metin neşrini oturtan ve pek çok metni transkribe eden araştırmacılarla, eski edebiyat çalışmalarına yeni metot ve teorilerin uygulanabilirliğini sorgulayarak başlayan araştırmacılar arasında “uçurum” olarak nitelenebilecek bir yaklaşım farkının bulunması; kritiği yapılması gereken apayrı bir problem olarak belirmiştir.

Evet, artık çok kapsamlı ve detaylı bir tarama yapmadan herhangi bir eski eseri alıp günümüz harflerine kazandırmaya çalışmak; büyük ihtimalle emeğin zayi olması anlamına geliyor. Tabii, daha önce yapılanları görmezden gelmek gibi akademik anlayışa sığmayan bir seçeneğin de her zaman var olduğunu ilave etmem gerekiyor.¹ Eski şiire gönül veren ve bu yönde çalışma yapmak isteyen genç araştırmacıların metin neşretmek dışında mecralara temayül etmeleri, bu şiir geleneğini daha iyi anlamaya yönelik kimi tecrübelerle imkân tanıyor. Ancak bu temayül, bazen de kolay ya da ucuz olduğu intibainı uyandıran, deneme bile olamayacak çaptaki kalem tecrübelerinin, akademik dergilerde boy göstermesine neden oluyor. Biri diğerinden mülhem olduğu anlaşılan ve kanıtlanabilirliği ya da çürütülebilirliği bulunmayan, şiir metinlerini tasavvufî açıdan şerh etmeye yönelik yazılar, bu söylediğim çerçevede değerlendirilmelidir.

Metinlerin sufi-meşreb bir eda ve şahsî çağrışımlarla yorumlanışını konu alan çalışmaların sayısındaki artış, bende akademisyen adaylarının kolayca kaçtıkları düşüncesini doğurmuştur. Çünkü bu çalışmalarda, akademik ve bilimsel kriterlerin pek çoğuna riayet edilmemektedir. Daha kötüsü ise, okurların, öğrencilerin, akademisyen adaylarının onları “akademik” ve “bilimsel” zannederek bir benzerini ortaya koymaya çalışmalarıdır. Öyleyse birilerinin “dur” demesi, birilerinin de bunu dile getirenlerin arkasında durması gerekmektedir. Bu şekilde, klâsik Türk edebiyatı sahasındaki yayın kirliliğinin önüne bir nebze geçilebilir.

1

Soyut konuşacağım. Böylece kimsenin üstüne alınmasına gerek kalmaz. Ancak en azından okuyucuda zorlayıcı ve sorgulayıcı bir bakış açısının oluşturulması yahut da daha somut verilere ulaşılacak hususlar üzerine yoğunlaşılmasını sağlayacak bir kamuoyunun vücuda getirilmesi gerekir, diye düşünüyorum. Böylece sayısı sürekli artan klâsik Türk edebiyatı araştırmacılarının kanalize olabilecekleri daha verimli mecralar bulunabilir. Çünkü bir makale yayımlatabilmek için her iki hakemle tartıştıktan sonra, bu türden makalelerin kolayca yayımlandığını görünce, sükût-ı hayale uğradığımı itiraf etmem gerekiyor. Kendi kendime sormadan edemiyorum: “Bana denk gelen hakemler, onlara neden denk gelmiyor?” diye ya da “Aynı hakemler farklı yazılarda neden farklı tavırlar sergiliyorlar?” diye...

Şimdi, bahsini ettiğim türdeki yazıların nasıl yazılmış olabileceklerine dair düşüncelerimi dile getireceğim. Bu şekilde okur ya da araştırmacı, “Aslında yazılmaması gereken; ama kaleme aldığım takdirde yayımlatabileceğim bir makaleyi nasıl vücuda getirebilirim?” sorusuna da cevap bulabilir.

¹ Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım Fevzî Divanı’nın (2006), benimkinden başka iki yüksek lisans tezine (biri yine 2006, diğeri 2007 yılında) ve bir doktora tezine (2008) konu olduğunu bir misal olarak göstermek istiyorum. İlginç bir diğer husus ise, sonraki tezlerin hiçbirinde önceki(ler)e bir atıf ya da ima bulunmamasıdır. Bu durumun, en iyi ihtimalle tarama yetersizliğine istinat ettiğini düşünmek istiyorum. Bu konuya değinen bir de yazı hazırlamaktayım.

Hedefim, bu türden makale yazımının önünü açacak bir şeye vesile olmadan, okurları, araştırmacıları ve akademisyenleri sağduyuya davet etmektir:

- Kaynak yetersizliği ve “hangi tasavvuf” problemi:

Makale denilen şey, büsbütün şahsî kanaatlerden oluşamayacağı için, bu türden yazılarda “Kaynakça” başlığı altında bazı eserlerin sıralandığına tanık olunabilir. Ancak nitelik olarak bakıldığında bu eserlerden hiçbirinin tasavvufun temel meselelerini halletmediği ya da şiiri şerh edilen şairin biyografisine tahsis edilmiş bir eser olmadığı hemen fark edilir. Bu yazılardaki atıf mekanizması, tahminimce şöyle işlemektedir: Evvelâ Batı’dan, mistik konulara değinen, onları teyit eden ya da bir şekilde Osmanlı şiiri hakkında çalışan araştırmacılarından, yazarlardan okumalar yapılır, birkaç paragraf fişlenir. Bu anlamda, kaynakçalarda sıklıkla başvurulduğunu tespit ettiğim müelliflerden birkaçı şunlardır: Walter Andrews, Victoria Holbrook, Umberto Eco, Gaston Bachelard, Bertrand Russel, Mircea Eliade, Rene Guénon vs. Bunların içinden, kanıtlanabilirliği olmayan birkaç yargı çıkarılarak makalede onlara uygun bir bağlam yaratılır ve atıf yapılır. Bu alıntının, bir iddiayı desteklemesine ya da yazarın genel tavrını yansıtmaya gerek yoktur. Cümlelerin gelişini bir şekilde bu müelliflerin cümlelerinden birine eklemek yeterli görülür. Bu nedenle aşağıdakine benzer, üstü kapalı fakat çarpıcı cümleler peyda olur:

☞ “Şair, burada sevgilinin cemalini temaşa edemediğinden ötürü duyduğu üzüntüyü dile getirmektedir. Ona göre varlığının amacı, maşûkunun didarını temaşa etmektir. Guénon’un ‘entelektüel görüşü’ olarak nitelediği bu durum, tüm sufilerin amacıdır. O şöyle der: Sadece entelektüel görüş denilen durumda tam anlamıyla mistik temaşa vardır. Bu, çok daha derunî olan ve ancak yüksek denilebilecek olan mistiklerin ulaşabildikleri bir durumdur; öyle ki, bu onların tahakkuklarının bir tür son aşaması ve hatta amacıdır (Guénon, 1997: 96).²

Açıkkası ben, kendisine yapılan birçok atfı, bu gibi makalelerde okuduğum için Victoria Holbrook’un eserini tasavvufî eserler üzerine yazılmış santimental denemeler derlemesi olarak tahayyül ettim uzun zaman. Ancak eserin kendisini elime aldığımda, ona atıf yapan pek çok makale (!) yazarı tarafından anlaşılmayan yüksek akademik ve bilimsel seviyeye sahip bir eserle karşı karşıya kaldığımı gördüm. Sayın Holbrook’un bizzat kendisi, “tasavvuf” terimiyle tek bir duyarlılığın ifade edilemeyeceğini, daha eserinin giriş bölümünde -haklı olarak- dile getirmekteydi. Şunu çok açık bir şekilde söyleyebilir ve aynı açıklıkla ispatlayabilirim ki İslâm hikemiyatında -tasavvufu da bu başlık altında değerlendirim- muhalifinin kanını helâl kılan ya da kendisine karşı çıkan diğer bir sufinin öldürülmesine fetva veren o kadar çok şeyh bulunuyorken “tasavvufa göre” şeklinde kapsayıcı bir ifade kullanmak, doğru bir yaklaşım olmaz. Birbirine taban tabana zıt duyuş ve düşünceleri ihtiva eden “tasavvuf” çatısı; yeri gelir “heme üst (her şey odur)” diyenleri, yeri gelir “hiçbir şey O’na benzemez” diyenleri gölgesi altında toplar. Herhalde Holbrook’un şu cümleleri de, bahsini ettiğim makalelerdeki toptancılığı değil, benim dikkat çektiğim ayrışmayı dile getirir: “Sufi toplumsal kurumları Osmanlı ve (kökten değişikliklerle) modern Türk kültürünün temel alanlarından birini oluşturur. ‘Sufi edebiyatı’ terimi birleşik bir kategoriye işaret eder. Fakat bu zaman ve uzam çerçevesi içerisinde inanılmaz derecede çeşitlilik vardır ve sufilik kuramı, felsefesi, biyografisi, şerhi, lirik şiiri ve hikâyesi de Sufilik dışı türlerle iç içe geçmiştir.”³

² Bu yazıda örnek olarak verdiğim cümleler, şahsıma aittir. Bahsini ettiğim yazılardaki üslûba yaklaşıma çalıştım. Guénon’a ait olan alıntı için bkz. Rene Guénon, “Doğrudan Temaşa ve Dolaylı Temaşa”, *Manevî İlimlere Giriş*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1997, s. 96.

³ Victoria Rowe Holbrook, *Aşkın Okunmaz Kıyıları*, Çev.: Erol Köroğlu, Engin Kılıç, İletişim Yayınları, 2012, s. 24. Aynı eserin 26. sayfasından benzer bir ikaza ve iğnelemeye denk geliyoruz: “Entelektüel derviş kurumlarına özgü kavramlar da, terimlerin tam tanımlarıyla değil, ‘Sufiler derler ki’ gibi genel geçer biçimlerde tanımlanmışlardır. Aslında bu, belirli durumlarda hükema gibi başka gruplara karşı sufi şeyhlerinin görüşlerini aktaran Osmanlı yazarlarının yaptığından pek de farklı değildir.”

Soruyu şu şekilde yöneltmek gerekiyor: Bu tür bir makalenin yazarı, cümlelerini hangi tasavvufa göre sarf etmektedir? Öyle ya, bütün sufi fırkaları aynı şeyi söylüyorsa, tarikatları birbirinden ayıran şey ne idi? Mevlevî bir şairin şiirini “Tasavvufa göre” ibaresiyle başlayan bir cümle ile mi, yoksa “Mevlevîlere göre” hatta “İlgili asırdaki Mevlevîlere göre” ya da “Mevlevîliğin bu fırkasına göre” şeklinde başlayan bir cümle ile mi değerlendirmek daha doğrudur? Daha çetin bir soruyu tam bu noktada sormamın sırası geldi herhalde: “Bir şiirin tasavvufî şerhi, bir makale konusu olabilir mi?” Gönül iklimlerindeki esintileri ya da herhangi bir duygulanmayı önemsemeyen “bilim” kavramından bahsetmem gerekiyor sanırım. Edebiyatın bilim cephesi, bir şiir hakkındaki şahsi düşünceleri, yalnızca bir algı olarak niteler ve onları akademik bir veri olarak değerlendirmez. Yani Yunus Emre’nin “Çıktım erik dalına yedim anda üzümü” mısraıyla başlayan şathiyesinin 16, 17, 18, 19. yüzyıllarda farklı şarihlerce nasıl algılandığının tespiti bir makale konusu olabilir. Ama “Ben bu şarihlerin hepsinden daha iyi şerh yapabilirim.” iddiasıyla yazılmış bir denemenin makale olduğunu kim iddia edebilir? Yine aynı şekilde, yeni bazı metotlarla bu şiiri anlamak için mantıklı ve tutarlı bazı usuller geliştirilebileceğini konu alan bir yazı makale olabilir; ama “ben de şunu anladım.” ana fikrine sahip bir yazının akademik bilgi değeri tartışılmalıdır, kanaatindeyim.

“Tasavvufa göre bu, budur ya da bu şu anlama gelir.” demek, cesaret izharıdır. Bütün yollar Roma’ya çıkıyor diye, yolun önemsenmemesi, uygun bir yaklaşım değildir çünkü. Sufizm söz konusu edildiğinde, mecazların gönderileri doğru tespit edilmezse, varılan sonuç Roma’nın yakınından dahi geçmez. Üstelik çok dikkatli davranılmalıdır, nitekim bu literatürde semboller, bakış açılarına göre birbirinin tam zıddı anlamlara gelebilir. Tasavvuf Terimleri Sözlüğü’nden bir örnek:

“Bahar: 1. kışla yaz arasındaki mevsim. 2. [Tasavvufta] a. İlim makamı. İlim ise perdedir. b. Tam tersine vecd ve hâleye de bahar denir; çünkü bu, perdenin açılmasıdır. c. bast hâli.”⁴

Tasavvuf terminolojisinin kendi içindeki tutarsızlığı, araştırmacıların da keyfî olarak, kendi çağrışımlarınca ve birkaç tasavvufî sözcüğü kullanmak suretiyle şerhler yapmaları sonucunu doğurmaktadır. Mistik bir metnin, tasavvufun hangi duyusuna, fırkasına ya da tarikatına göre şerh edildiği, araştırmacı tarafından mutlaka belirtilmelidir.

Şerh makalelerinde ne tasavvufa münhasır ihtisas sözlüklerinden ne de genel Osmanlı Türkçesi sözlüklerinden istifade edilmemesi de dikkati çekmektedir. Bu yazılarda hangi kaynağa istinat ettiği belirtilmeden yanak, vahdet; saç, kesret ilan edilir ve her defasında “kesrette vahdet” düşüncesine ulaşılır. Bence sözcüklere, onların sahip olduğu anlamları tam olarak bilmeden, şahsî çağrışımlar yüklemek; eski edebiyat çalışmalarına meyleden araştırmacıların bolca duyduğu “Lügatte yiğitlik olmaz” düsturunun, halı altına süpürülmesi anlamına gelmektedir. Mevzubahis makalelerde, tarihî şerh metinlerinden herhangi bir şekilde istifade edilmediğini, söylememe gerek yok herhalde.

- Tasavvuf ve yeni metotların anlamsız birlikteliği:

Okur-merkezli yaklaşım, kaynakları oldukça cılız kalan bu makalelerde, gölgesine sığınan bir ulu çınar olarak boy gösterir. -Makalelerden çıkardığım kadarıyla- “Ben ne anladıysam, metnin anlattığı odur.” gibi bir bakış açısına istinat eden bu yaklaşım, eski şiir metinleri için pratik, fakat metnin asıl mesajına muhalif çözümler geliştirir. Diğer edebî sahalar bunu kaldırabilir, bilemiyorum,

⁴ Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2005, s. 64. Bu tür yazılarda görmezden gelinen bir iki tasavvuf sözlüğünü de anmadan geçemeyeceğim: Abdürrezzak Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, Çev.: Ekrem Demirli, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004; Seyyid Cafer Seccadî, *Tasavvuf ve İrfan Terimleri Sözlüğü*, Çev.: Hakkı Uygur, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007; Safer Baba, *Tasavvuf Terimleri, Heten Ketten Yayınları*, İstanbul, 1998, Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul 2009.

fakat klâsik şiirimiz belirli bir hazır bulunuşluğa ihtiyaç gösterir. Şair, söylemek istediklerini ortak bir hayal dünyasına havale eder; müşterek hayaller içinden söylenmedik sözler devşirmeye çalışır. Sözcüklerin birden fazla anlamını kastedebilmeyi önemser. Divan şairinin bu çabasını görmezden gelip “Ben bunu anladım, öyleyse mana budur.” demek; eski şiirin tüm poetik birikimini hiçe saymak olur. Eskilerin deyimiyle “Mâna şairin karnında” da olsa, bizim ulaşacağımız sonuçların, şairin karnındakilere şöyle ya da böyle yaklaşmış olması gerekir. Hele hele, beyitteki sözcüklerin anlamları bile doğru dürüst tespit edilmeden şerhe girişilmesi, kimi zaman komik duruma düşülmesini kaçınılmaz hale getirmektedir.

Okur merkezli yaklaşım (aslında serbest tasavvufî çağırışimler), yeterli görülmediği durumlarda, “yapısalcılık” arz-ı endâm eder. İlgili makalelerde bu metot, şiirde kullanılan seslerle bir duygu hâlinin ifade edilmeye çalışılması olarak sunulur. Nihayetinde şiirde kaç tane kalın, kaç tane ince ünlü; ne kadar sızıcı, ne kadar patlayıcı ünsüz bulunduğu söylenir. Şairin bu sesleri bilerek o oranda kullandığı belirtilir. Ancak net bir sonuca ulaşılmaz. Çünkü “yapısal” yönden bir değer taşımayan şiirde yapısalcılık aranmıştır. Eğer yapısalcılığın teorisi dikkatle irdelenirse, onun, kayıtsız şartsız her metne uygulanamayacağı, yalnızca ses değeri bilinçli olarak ön plâna çıkarılmış eserleri anlamada faydalı olacağı görülmüş olur. Aksi durumda her “şarap” geçen beyitte, ilahî aşk arayıp bulmak gibi bir yanılgıya düşülür.

- Tasavvufî istilahların yersiz kullanımı:

Bu türden bir çalışma yapmaya heves ettiyseniz, dağarcığınızda bulunması gereken -ya da metne serpiştirmeniz icap eden- sözcükler şunlardır (mücerreptir, gaflet olunmaya): “kozmos -mikro ve makro olmak üzere-, tecellî, sâlik, seyr ü sülûk, vuslat, vahdet, kesret, zulmet, fenafillâh, bekabillah, kanaat, menzil, nüzûl, urûc vs.” Bunların zahirî anlamlarını bilmeniz yeterlidir. Bâtinî anlamlarını birtakım duygusal sözler sarf ederek kendiniz verebilirsiniz. Bunun için, santimentalizme varan marazî bir duyarlılık göstermeniz gerekir. Meselâ şöyle bir cümle kurabilirsiniz, tasavvufî bir derinliğe sahip olduğunuz ve kapsamlı okumalar sonucunda elde ettiğiniz verileri paylaştığınıza tüm hakemler ve okurlar kâni olurlar:

☞ *“Sâlikin, seyr ü sülûkta vahdetin eşiğine kadar gelişi, mikro kozmostan makro kozmosa geçişi simgeler. Bu, tam bir hayret halidir. Fenafillah mertebesindeki âşık, maşûkunun cemalini hayranlıkla temaşa eder. Onun için masivanın bir önemi yoktur artık.”*

Tasavvuf terminolojisi, ehline dahi büyük müşküller çıkarıyorken, onu bu derece rahat bir şekilde kullanma yeterliliğini kendinde bulanlar, bir mürit ya da mürsit ağzından sır ifşa etmiyorlarsa, ne yapıyorlar? Bunun bilimsel ya da akademik herhangi bir süreçle ispatlanabilirliği var mıdır? Bu söylediklerim, sır ifşa etmeye karşı olduğum anlamına gelmesin. İsteyen, istediği deneyimini anlatan yazılar kaleme alabilir. Ancak bunları “makale” başlığı altında yayımlatıyorsa, az önce sorduğum soruyu cevaplamak zorundadır. Bu anlamda, bence, geçen yaz tatilinde yaşadığı aşk macerasının derin ıstıraplarını anlatan bir şıpsevdinin söyledikleriyle; kendi kendine seyr ü sülûka girip çıkan ve sergüzeştini “makale” başlığı altında sunan bir heveskârın sayıklamaları arasında fark yoktur.

- Üslûp denemeleri ve dervişlik iddiaları:

Devrik ve sağa sola yalpalayan cümleler kurmak, bir şiiri tasavvufî olarak şerh etmeyi konu edinen makalelerin ortak özelliğidir. Bu yazıların birçoğunda, Osmanlı dönemi süslü nesrinin parlak akisleri bulunur. Bence bu tavır, “edebiyat”ın pozitif değil, sosyal bir bilim olduğu ve bu nedenle üslûp denemelerine açık bulunduğu gibi sakat bir fikirden cesaret alır. Hâlbuki edebiyat makaleleri de diğer tüm sahaların bilimsel ve akademik yayımlarıyla aynı amacı taşır: Yeni bilgi ve bulguları akademik çevrelere iletmek ve insanlığın müşterek hafızasına bir katkıda bulunmak. Robert E. Day, bilimsel bir yazının dilinin nasıl olması gerektiğine dair şu yerinde izahı yapar: *“Bilimsel yazım, alıcıya açık bir*

*sinyalin iletilmesidir. Sinyalin kelimeleri, mümkün olduğu kadar açık, basit ve iyi sıralanmış olmalıdır. Bilimsel yazımda süslemeye yer de gerek de yoktur.”*⁵ Zannediyorum ki yayım türleri arasındaki farkın yeterince iyi idrak edilmeyişi, deneme ve hatırat üslûbuyla makale yazma teşebbüsü doğurmaktadır. Öyle değilse, açık bir şekilde kolayca kaçıldığını iddia edebilirim. Anlayıp anlamadan üç okuma yapıp kendi içinde bir yolculuğa çıkmak ve seyahat dönüşünde edinilen intibaları yazılı olarak paylaşmak, “makale yazmak” olmasa gerektir.

Bir sırrı fâş etmek ya da hân-ı hâsî âmiye aş eylemek ile akademik bilgi paylaşımı arasında nitelik farkı vardır. Apayrı kategorilerde değerlendirilmesi gereken bu iki sahanın aynı dili ve aynı yazım türünü kullanması da beklenemez. Lâkin bahsini ettiğim minvaldeki *bilimsel* yazılara imza atan araştırmacıların üslûbu, aşağıdaki cümlelerde örneklenen yanılırları (yahut artistik ve mistik öğeleri) taşırlar.

Bu yazılarda;

☞ Gereksiz ve nitelsiz devrik cümlelere sıkça yer verilir, mümkünse seci yapılır, mutantan bir eda oluşturulur: *“Enfûsî ve âfâkî açıdan kemale erenlerin yoludur bu. Cevhere hak ettiği bahayı verenlerin yoludur bu. Hamlıktan sonra gelen pişmek, yetersizdir nazarlarında ve gülü gülle tartarlar pazarlarında. Onlar yanmayı ve bu sayede aşka kanmayı hedeflerler.”*

☞ “Hislerin tazyiki altında hiçbir şey yazamayıp kalemi kırmak” ayini icra edilir, araştırmacının keşfettiği sırrın dile gelmediği okura aşılır: *“Bu bilgi alanı tamamıyla ulvî ve pinhanîdir. Onu elde edebilmek için türlü çileler çekilir, pek çok çetin merhale aşılır. Ancak sonuçta ruha aşılana ilahî ve ledünnî bilgi dile getirilemeyecek derecede ezer saliki. Bu, çok fevkalâde acı ve ağır bir bedeldir. Çünkü ledünnî bilginin, konuşulan dildeki sözlerle ifadesi, imkânsızdır. Salik lâl olur ve kendisine gelen cezbeye gönlünü kaptırır.”*

☞ Öznel desteklemelerle o ulvî hislerin yaşandığı ve paylaşıldığı düşüncesi oluşturulmaya çalışılır: *“Şair, kendisine maşûkundan gelen her şeyi lütuf kabul eder. Öyledir de... Acı da, ıstırap da; sevinç de neşe de O’ndan gelir. Böyle olmadığını düşünmek gaflettir.”*

☞ Müritlere / öğrencilere / okuyuculara ahlâk dersleri verilir: *“Dünyaya gelen her insanın temel görevi, kemale ermek ve maşûkuna kavuşmak için gönül aynasını kirden, pastan arındırmaktır. O nedenle herkes kanaat etmeli, kendisine düşen rızka şükretmelidir. Dünyanın geçiciliğine aldanmak, isyan etmektir ki bu da şirk koşmaya denk düşer.”*

☞ Hatalı genellemeler yapılır: *“İnsanın var oluş amacı, kendini bulmaktır. Günlük hayatın koşturmacası içinde fark etmese bile, her insan kendisinde manevî bir yolculuğa çıkmak için bir potansiyel bulunduğunu bilir. İşte potansiyeli işleyenler makro kozmosa ererler. Aslında tüm canlılar kendi içlerinde böyle bir nüzûl ve urûc yaşarlar. Böyle bir yolculuk yaşamayanların idrakleri kapalıdır.”*

Bir madde başlığı olarak vermeyeceğim, ancak ilgili yazılarda “din” ve “tasavvuf” kavramlarından birinin diğerine karşı konumunun tam olarak anlaşılmadığı sonucu da ortaya çıkmaktadır. Bu kavramların Osmanlı şiiri içinde ifade ettiği değerler, hâl ilmi olan tasavvuf hakkında deneyime sahip olmaksızın uluorta konuşmanın hoş bir şey olmadığı, akademik bilginin kanıtlanabilir yargılar üzerine kurulduğu, indî hükümlerin bilgi değeri taşımadığı gibi hususlar birer ilim yuvası olması icap eden üniversitelerde öğrencilere kazandırılması gereken bilgilerdir. Ayrıca kaynakça usullerine göre tertip edilmiş ve yayım bedeli ödenmiş her yazının “makale” olamayacağı gerçeğinin, lisanstan başlayarak her seviyedeki öğrencilere aşılması da elzemdir. Bu, elbette “Üniversite Hocası” sıfatı taşıyan her eski Türk edebiyatı mütehasssının desteğine muhtaç bir çağrıdır. Bu çağrım

⁵ Robert E. Day, *Bilimsel Bir Makale Nasıl Yazılır ve Yayınlanır?*, TÜBİTAK, 2001, s. 2. Bilimsel araştırma yazımı ile ilgili olarak ayrıca bkz. Halil Seyidoğlu, *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*, Güzem Yayınları, İstanbul, 1995.

karşılıksız kaldığında, kendimi Müslüman mahallesinde salyangoz satıyormuş gibi hissedeceğim. Kim bilir, belki de öyle yapıyorumdur. Allahu a'lem.